

Практична упутства:

Прорјеђивање и чишћење круне воћака

Потсјећамо наше воћаре на извјесне радове у воћњаку, који се лијепих зимских дана са великим успјехом могу обавити. Међу такве радове спадају прорјеђивање и чишћење круне воћака.

Прорјеђивање круне има за циљ да се уклоне све оне непотребне гране, које или расту ка унутрашњости круне и врше њено засјењивање, или стварају прегусту круну гдје је отежан нормалан приступ ваздуха и свјетлости. Осим тога, прорјеђивањем извјесних грана економишемо и са хранљивим материјама, које се правилније усмјеравају у оне гране које ће донјети плодове, или ће утицати на боље обликовање круне. На тај начин, остављене гране ће се јаче развијати, биће правилније успостављен однос између коријена и круне, створиће се база за формирање лијепих, здравих и квалитетних плодова. Правилно проријеђена круна утиче и на дуговјечност воћке, лакше се изводи берба, резидба, чишћење и заштита од биљних болести и штеточина.

Уколико је воћка добро његована од самог почетка, формирањем добре круне, посао око прорјеђивања ће бити лакши. Обично се у овом случају ореже само по нека кратка грана, која се под утицајем рода поломила или је неправилно постављена у односу на круну. Али, код воћака које су још од формирања круне лоше његоване, или су са неправилно формираном круном, посао око прорјеђивања је нешто обимнији и тежи, с обзиром да се овим поређивањем мора исправити не само запуштеност круне у току једне године, него се намеће и читава реформа круне. Та реформа мора бити врло пажљиво изведена, јер у противном може дати лоше резултате.

Ако се ради о воћкама са круном формираном на класичан начин, воћар треба прво да отпочне са уклањањем грана које су очигледно сувишне у круни, па тек када се добије извјестан преглед, онда се приступа одабирању најбоље распоређених основних грана, које чине скелет круне. Ако се ради о крунама воћака које су биле нешто више запуштене, извођење ове операције се мора обавити поступно за 2—3 године, а никако одједном. Како највећи број воћних врста у нашој Републици претстављају шљиве,

које имају класичан облик круне, која је не само лоше формирана, него неправилно и одњегована, то ће извјесна мала реформа на таквим крунама бити неминовна.

Када се воћар одлучи — коју грану треба да отсјече, отсијецање мора извршити до основе, водећи рачуна да површина пресека буде што мања, како би рана што прије зарасла. Пресејек гране треба оштрим ножем загладити, нарочито по ободу пресека, а добро је и рану премазати калемарским воском или танким слојем иловаче, како не би дошло до инфекције рана.

Приликом одлучивања коју грану треба отсјећи, мора се водити рачуна и о тзв. „лажним вођицама“, тј. упоредним гранама поред вођице, које јој конкуришу правећи могућност да се лако расцијепе једна од друге.

Поред уклањања повећих грана, проређивањем се уклањају и: водопије (јаловаци), затим, доње гране које падају по земљи те ометају обраду земљишта; треба прекинути и све оне гране које су се много издужиле, или су оштећене од града или других повреда. Све отсјечене гране треба пажљиво покупити и изнијети из воћњака.

Чишћење круне воћака је саставни дио правилног његовања воћке уопште, а његовања и одржавања круне напосе.

Послије извршеног проређивања грана на круни, истовремено се изврши и отстрањивање свих сувих, поломљених и закржљалих гранчица, које су настале или од неких механичких повреда, или усљед извјесних обољења. „Вештичије метле“, имеле, болесне гране, на којима се развио рак или неко друго обољење, треба до основе сасјећи и одмах спалити. На круни се често пута могу запазити зимска склоништа од штетних инсеката, који се налазе или у увијеном листу који виси на гранчици, или под старом кором на раменим гранама и деблу. Отклањање оваквих зимских гусјеничних гнијезда врши се отсјецањем тањих гранчица, или стругањем старе хоре. Све ове радње се морају пажљиво извести, како се дебло или рамене гране не би озлиједиле.

На круни воћака, често пута налазимо остатке сувих плодва, који су жариште разних обољења, затим остатке листова, који су такође склоништа за презимљавање разних биљних болести и штеточина, а које наши воћари користе за сточну простирку. Такво лишће, нарочито ако је било заражено неком болешћу, треба пажљиво скупити испод сваког стабла и одмах га спалити, а никако га користити за простирку. Ако би се такво лишће морало користити за застирање у воћњаку, или за стварање компоста, претходно се мора попрскати неким средством, које ће бити у стању да уништи све зимске споре паразита и сва зимска јаја и ларве штеточина. Неправилно манипулисање обољелим дијеловима круне, или зараженим листовима, ствара расадник за ширење таквих зараза. Врло је чест случај да наши во-

ћари, од уклоњених грана приликом проређивања круне, мада су у највећем броју случајева такве гране обољеле или заражене неким опасним болестима и штеточинама, праве ограду — „плотове“ баш око воћњака, те самим ти мнесвјесно раде на ширењу тих болести и штеточина. Због тога све обољеле гране и дијелове грана који се отстране са круне треба одмах спалити.

На проријеђеној круни скидање старе коре, лишајева и маховина успјешно се изводи стругачима и челичним четкама подешеним за тај посао. Послије извршеног чишћења круне, добро је извршити кречење дебла и рамених грана, нешто ради дезинфекције, а и ради заштите од „ожеготина“.

Инж. Д. Раховић

Сорте купуса

Постоји велики број сората купуса које су настале током времена под утицајем различитог поднебља и оплемењивачким радом човјека.

Код купуса разликујемо двије групе, које се међусобно разликују својим морфолошким и привредним особинама, као и квалитетом. У прву групу спадају све ране сорте, а у другу све средње ране и касне. Поједине сорте разликују се међусобно по боји, по форми, по тврдоћи главе, по величини, по дужини кочања, по нерватури, по отпорности према болестима, суши, мразу, по издржљивости у зимској остави, те по дужини вегетационе периоде. Међутим, код већине сората купуса, вегетациони период није устаљено својство, него се може мијењати и према климатским условима појединога краја и према вегетационим приликама појединих година као и према квалитету земљишта. Оно што је за неки крај, нпр., средње рана, за други крај може бити касна сорта итд. Затим, док су једне сорте више прикладне за кисељење и зимску оставу, друге су боље за свјежу и бржу потрошњу.

Да можемо што лакше одабрати најбоље и најприкладније сорте за одговарајућу употребу, доносимо кратки опис најважнијих особина оних, које се узгајају код нас и у осталим државама Европе.

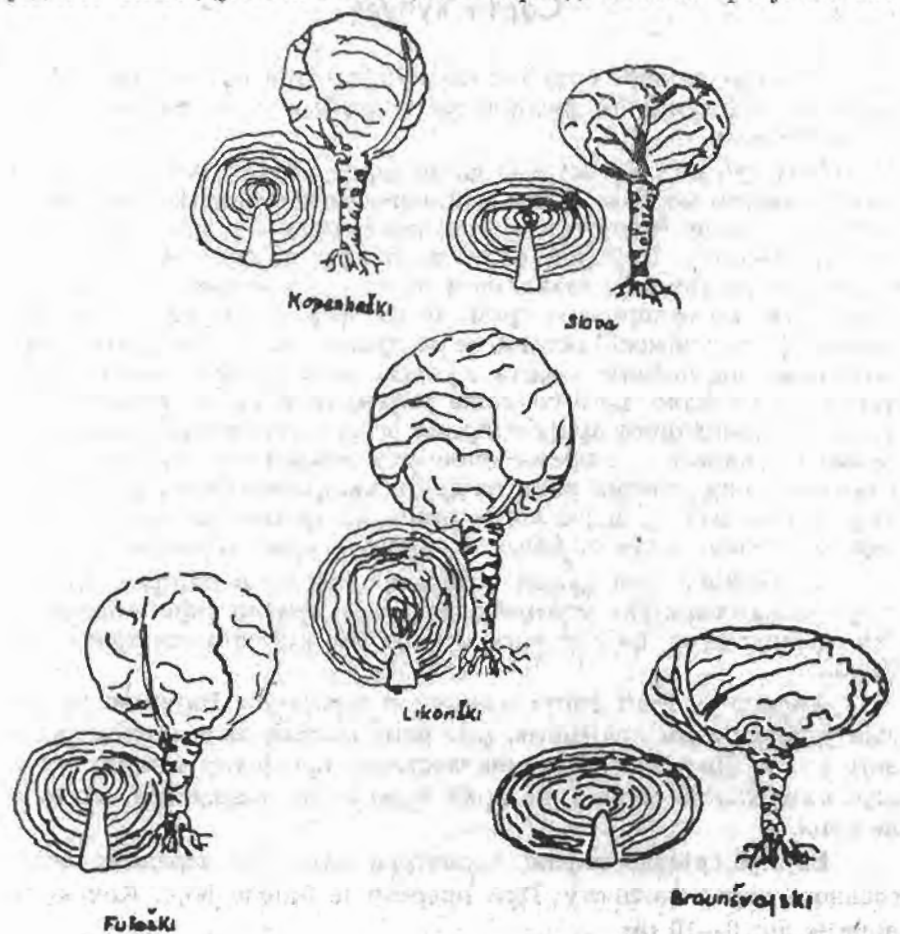
Дитмар — Рана сорта њемачког поријекла. Највише се узгаја у јадранским крајевима, гдје рану производњу купуса називају „узгој Дитмара“. Главаца достигне просјечну тежину од 1 кг., округлог је облика, на врху врло мало спљоштена, збита и не пуца.

Боје је свјетло зелене, нерватура није јако изражена осим главнога нерва на листу. При пререзу је бијеле боје. Кочањ га вице је дуг 8—10 цм.

Лист пресаднице је овално округлог облика, по чему се разликује од осталих сората. Дужина вегетационе периоде износи просјечно — од сјетве до бербе — око 114 дана.

Ова сорта захтијева врло добро земљиште с доста органске материје и препоручује се за рани узгој у свим нашим крајевима. Отпорна је на касне мразеве. Како има кратки стадиј јаровизације, није прикладна за јесењи узгој.

Копенхашки — Поријеклом је из Данске. Код нас се узгаја око већих градова за рану и средње рану производњу. Облик главе је сферичан. Просјечна тежина главе је 1,14 кг. Нература на лишћу је њежна и многобројна. Повољно му је својство што има сразмјерно ниски кочањ (6,1 цм), па му је употребна вриједност већа. Дужина вегетационе периоде износи просјечно 116

дана. Копенхашки имаде, слично као и Дитмар, кратки стадиј јаровизације, па није прикладан за јесенско-зимски узгој.

Експрес и Етамски — То су сорте страног поријекла, доста отпорне према зими. Имају дужи стадиј јаровизације, тако да се могу узгајати током јесени и зиме, нарочито у јадранском подручју. У сјеверним, пак, крајевима могу да презиме у хладним лејама, а на прољеће да развију главе, које су код Етамског лијепе, чврсте, коничног облика, тежине око 0,70 кг. Вегетациона периода износи просјечно око 115 дана. Код Експреса главе су средње збијене и тупо зашиљене, просјечна тежина око 1 кг. Дужина вегетационе периоде износи 112 дана.

Слава — Много се узгаја у свим крајевима и даје добре резултате. Доспије за брање за 130—150 дана. Главница је око 2 кгр. просјечне тежине, чврсте и збијене, по облику је округла, на врху мало спљоштена, боје је свијетло зелене. Када се попречно пререже има бијелу боју. Висина кочања у глави је око 9 цм.

Слава — купус је доста отпоран према суши и болести и издржљив у зимској остави.

Убраја се међу најквалитетније сорте. Врло је добар како за кисељење тако и за свјежу потрошњу. Због свог доброг квалитета изгаја се у цијелој Европи и може се сматрати „европском“ сортом.

Препоручује се у свим нашим крајевима.

Ликоришки бијели — Родна је сорта бугарског поријекла, и код нас се показала као врло добра. Спада у касне сорте, а узгаја се и као средње касна. Код прекасне садње даје велик посто-так несавијених глава. То је једна од најкрупнијих сората. Главница је пљоснато округла, просјечна тежина око 3 кгр., није чврста и лако пуца. Ликоришки купус отпоран је и према суши и љетним врућинама, а отпоран је и према пероноспори. Може се узгајати и на мјестима с типичном континенталном климом. По укусу је слadak и има њежно и кратко лишће; због тога је врло добар за свјежу потрошњу, али највише се употребљава за кисељење.

Ликоришки плави — Узгаја се код нас откада и Ликоришки бијели. Доспијева за брање 4,5 — 5 мјесеци. Доњи листови су слабо подигнути од земље. Лишће је више водоравног положаја, велико, као трава зелено с плавим надахом. Главница је пљоснато округла, просјечне тежине три килограма. Лишће, које формира главицу крхко је и њежно, а главница је слабо чврста и врло лако пуца. Отпоран је према суши, али није према болестима. Није за зимску оставу, већ је врло добар за свјежу и бржу потрошњу. Прикладан је и за кисељење.

Футошки — Највише је распрострањен у Војводини, Србији, Сријему, Славонији, а дјелимично и у осталим нашим крајевима.

То је касна сорта с вегетационом периодом од око 150—170 дана. Главе су велике 2—3 кг. округлог облика, на врху мало спљоштени, чврсте и лако не пуцају. По укусу су врло течне, код попречног пререза имају бијелу боју и доста дуги кочањ. Футошки купус врло је добар за свјежу потрошњу као и за конзервирање јер има крхко, танко и њежно лишће. Футошки купус препоручује се и за оне крајеве гдје није могуће наводњавање, јер врло добро подноси узгој без наводњавања.

Српски мелез — Раширен је много у Србији и Македонији. Глава тог купуса је средње велика, јако збијена и чврста, округлог облика, с плаво љубичастом плојком листа и нерватуром. Он долази углавном за зимску потрошњу у свјежем и у конзервираном облику (кисељење у главицама).

Браунишвајски и Амагер — То су сорте страног поријекла, које су у Европи много раширене, али се код нас не узгајају на већим површинама; касне су; доспију за брање за 5 мјесеци. Употребљавају се највише за зимску оставу и кисељење.

Црвени купус — Мање је главе од бијелог купуса. То је касна сорта која се развија спорије од бијелог. Код нас је раширена само у близини градова. Добро се чува у свјежем стању преко зиме, а употребљава се само за салату; ријетко за кисељење. Код нас су заступљене само стране сорте, од којих су најзначајније ерфурска и холадска сорта.

З. Р.

Јагњење оваца, одгајивање и исхрана јагњади

Поред вуне и млијека, а ти су артикли код нас главни производи оваца, добар дио прихода добија се и од јагњади. У нашој Републици гаји се релативно велики број оваца, а нарочито у планинским крајевима. Стога овчарство има велики значај како, за цјелокупну привреду, тако и за сваког појединца који се бави одгајивањем оваца. Какав ћемо приход постићи од јагњади и каква ће нам бити будућа одрасла овца, много зависи од тога колико смо пажње посветили правилном одгајивању и исхрани јагњади. Истина, не може се увијек имати довољно хране, али се зато може с њом правилно поступати, како би се и са мање хране постигли бољи резултати. Исто се тако могу примијенити боље методе у одгајивању јагњади, само ако се томе пољу приђе са мало воље, труда и знања. Познато је да се у једном истом мјесту поједина стада оваца знатно разликују по количини и квалитету вуне, затим по производњи млијека, по здрављу оваца и по броју добро одњегованих јагњади. Такви случајеви дешавају се и поред тога што овце пасу на истим пашњацима и што њихови одгајивачи припреме једнаке количине сијена и друге хране за зимску исхрану. Пи-

тамо се онда, како се могу десити овакви случајеви? Јасно је да је овдје у питању правилно поступање са расположивом храном, правилан начин одгајивања јагњади и одраслих оваца, залагање и умјешност у послу. Овдје много значи и љубав према послу који се обавља.

Брига о јагњету треба да почне још док се оно развија у мајчиној утроби. Стога сјагње овце треба добро и правилно хранити, а нарочито посљедња два мјесеца прије јагњења. Ово је потребно због тога што се плод најбрже развија баш у ова два мјесеца. Што су овце у овом периоду боље и правилније храњене, то ће јагњад бити крупнија и здравија. Правило је да се овцама пред јагњење даје најбоље сијено. Стога је потребно строго водити рачуна о квалитету сијена које смо припремили за зимницу. С јесени и почетком зиме, када се овцама почиње давати сијено, треба најприје трошити оно које је најгорег квалитета. Такво сијено боље је давати јаловим овцама, а оно најбоље оставити за период испред јагњења и за вријеме самог јагњења. Већина одгајивача оваца пази на исхрану у почетку јагњења и одмах иза тог времена до почетка паше, али скоро сви гријеше у томе што не воде рачуна о самој припреми за јагњење. Обично се код нас сјагње овце хране као и јалове. Када би се о овоме водило рачуна, онда би овце јагњиле тежу јагњад и давале би током прољећа и лjeta више млијека. За два мјесеца прије јагњења било би врло корисно овцама давати помало зоби у количини 200—300 грама дневно по једној овци, у зависности од крупноће оваца и квалитета сијена којим се располаже. Још боље је ако се мјесто зоби даје смјеса састављена од једнаких дијелова зоби, кукуруза и пшеничних мекиња. Зоб и кукуруз не дају се у зрну, него само у облику прекрупне, која се претходно мало покваси. Уз редовну исхрану сијеном и концентратима које смо навели, овцама треба давати и кухињске соли 8—10 грама по грлу дневно.

Поред исхране, важан је и поступак са сјагњим овцама. Њима треба омогућити слободно кретање у испусту испред овчарника, затим треба врло опрезно поступати приликом сваког прегона. Због наглог и брзог гоњења оваца може лако доћи до побјчаја. Исто тако побачај може проузроковати сувише хладна вода, буђави концентрати (овас, кукуруз, јечам или мекиње) и пушљиво сијено. Пред сам почетак јагњења, треба у једном лако приступачном крају овчарника оградити за ту сврху посебно одјељење, а по могућности и два таква одјељења, у случају да се за кратко вријеме јагњи већи број оваца. У том одјељењу потребно је припремити све што треба: фењере, корита за храњење оваца, бурад за догон воде за појење, јасле за сијено, прибор за прање вимена, маказе за постриживање вуне, канте за појење сјагњих оваца, дезинфекциона средства и друго према потреби.

Сјагње овце, које показују знаке да ће се брзо ојагњити, треба одмах одлучити из стада и смјестити их у одјељење за ја-

гњење гдје ће се саме ојагњити. Код нормалног порођаја покажу се прво предње ноге са положеном главом преко њих. У том случају овци не треба помагати. Чим јагње испадне треба му прво очистити слуз око уста и носа, последије чега ће га овца олизати и осушити. Ако овца неће да лиже јагње, што се дешава код првојагњеница, потребно је да чобанин узме гужву сламе или сијена и трља га док се не осуши. Ако се јагње ојагњи у цијелом мјехуру, потребно је мјехур поцијепати да се у њему не би угушило. Ако се случајно пулак није прекинуо, потребно је да то уради чобанин на око 10 сантиметара од трбуха. Добро би било да се прије тога пулак нечим подвезе на 2—3 сантиметра од трбуха, а да се врпца за подвезивање и крај пупка премажу неким дезинфекционим средством (јод, алкохол, креолин).

Овцу која се ојагњила не треба дирати прије него сама устане, а онда јој се може дати напој од млаке воде са нешто мекиња или брашна од било које житарице. Након 1—2 сата последије јагњења овца избацује постелицу. Иза тога јој треба млаком водом опрати виме и дио око стражњих отвора. Истовремено се остриже вуна око вимена, а по потреби и између задњих ногу да би јагње лакше сисало.

Вријеме од порођаја до одбића најтеже је раздобље у узгоју јагњета, јер су у том периоду јагњад најосјетљивија. Због тога лако може доћи до већег броја утинућа, у случају да се не поклони довољна пажња правилном његовању младих јагњади.

Када се овца опере и постриже потребно је подојити јагње. Претходно се измузу први млазеви млијека који су били у сисама, јер су пуни разних бацила, па би могли шкодити младом организму јагњета. У већини случајева јагње ће само наћи сису, те га је потребно само мало придржати док се не насиса. Ако се деси да овца одбија јагње потребно ју је придржати за главу. То се, међутим, не дешава тако често, а ако се и деси то је само случај са овцама које се први пут јагње. Врло је важно да јагње пописа прво мајчино млијеко које је богато у хранљивим материјама. Поред тога, оно садржи и неке заштитне супстанце, које су потребне јагњету у првом периоду развитка. Ако овца и последије првог сисања не љуби своје јагње, потребно ју је смјестити заједно са јагњетом у претходно направљеном тијесном боксу, гдје ће теже моћи да се уклони јагњету када ово тражи да сиса. Ако се пак деси да овца угине одмах последије јагњења, или ако се нека облизнула па нема довољно млијека, у том случају се јагњад таквих оваца подмећу под друге овце које имају довољно млијека. Да би овца примила туђе јагње потребно га је претходно попрскати млијеком овце под коју се подмеће. Било би добро да се оваква овца и поред тога затвори са јагњетом дан-два у посебан бокс да се на њега привикне. У крајњем случају, јагњад се могу подметнути и под краву, али ће се таква потреба ријетко десити.

Ојагњење овце држе се са својим јагњадима за неколико дана до јагњењу одвојено од сталих оваца, последије чега се здружују са осталим овцама у стаду. Јагњад остају уз мајку отприлике до навршеног мјесеца дана старости. За то вријеме привикавају се и на узимање друге хране осим сисања. Тако већ са 14 дана старости почињу грицкати сијено и зелену траву ако је има. Већ након мјесец дана по јагњењу потребно је јагњад одвојити од оваца и пуштати их да сисају за првих неколико дана три пута дневно, а касније само двапут: ујутро и увече. У то вријеме погребно би било јагњадима давати нешто прекрупне јечма, овса, кукуруза или пшеничних мекиња. Но, за вријеме 3—4 недјеље старости јагњад све своје потребе могу подмирити само мајчиним млијеком, само ако су овце довољно млијечне. Послије тога почиње се са прихрањивањем сијеном и концентратима. Од концентрата је најбољи овас, али су добре и разне смјесе од горе поменутих хранива. Било би добро да смјеше садрже и један дио уљаних погача, али како се оне не производе у Црној Гори, не би се увијек исплатило да се купују са друге стране. Концентровану храну јагњадима у почетку треба давати по вољи, јер је мало троше — свега 10—20 грама по грлу дневно.

Како ће се касније повећавати оброк концентрата, то зависи од могућности и квалитета кабасте хране (сијено, трава и друго) којом се располаже, затим од крупноће и квалитета јагњета. По правилу се утрошак концентроване хране повећава тако да у другом мјесецу старости достигне 100—150 грама овсене прекрупне или неке друге смјесе. Уз оволику количину концентрата троши се још око 300 грама сијена по грлу на дан. Ако немамо довољно концентрата, онда се јагњадима даје најбоље сијено са ливада, а још боље је дјетелинско или луцеркино. Најбоље је давати сијено да га јагњад узимају по вољи. Никако није препоручљиво да се већ након мјесец дана по јагњењу одузима јагњадима један оброк млијека. То се може урадити само у том случају ако јагњад не могу посисати читаво млијеко.

Потпуно одбијање јагњад од оваца код нас се практикује обично у времену од два и по до три мјесеца старости, јер се овце редовно музу. У земљама гдје се овце не музу, јагњад сисају и преко 4 мјесеца. Ако се врши прихрањивање јагњадима, и ако им се даје помало концентрата, онда их није рано одбити са навршена 3 мјесеца старости. Једино у случају када неко жели да тови јагњад на млијеку, тада се сисање продужава и преко 3 мјесеца. Одбијање не би требало извршити магло, него постепено. Прво треба одбити најстарију и јачу јагњад, па тек иза тога средњу и слабију. Са одбијањем најстарије и најјаче јагњад могло би се почети након 2 и по мјесеца иза почетка масовнијег јагњења.

Поступак код одбијања спроводи се на тај начин што се почиње са измузивањем једног дијела млијека прије него се јагњад припуштају да сисају. Такав поступак понавља се код сваке групе

кроз 5—7 дана, тако да се сва јагњад могу одбити од оваца за 15—21 дан.

Период од рођења па до потпуног одбијања од оваца најважнији је, а истовремено и најтежи период у развитку јагњаци. У то вријеме постижу се највећи дневни прирасти, а нарочито у првом и другом мјесецу старости. Већ у трећем мјесецу прираст је нешто спорији. Ако су овце добро припремљене за мркање и ако се касније правилно хране, имаће довољно млијека за правилан развитак јагњаци. У том случају дневни прирасти износе 250—300 грама по јагњету, тако да просјечна тежина јагњаци при одбијању у старости од око 3 мјесеца може износити 25—30 кгр. живе ваге код крупнијих сојева наших оваца, као што су језеропивска, сјеничка и васојевићка овца. Код неправилне припреме оваца за јагњење и слабе исхране јагњаци, тешко ће се постићи и 20 кг. тежине при одбијању. У случајевима када јагњад немају довољно млијека, долази и до мањег или већег угинућа. Гладна јагњад сисају вуну и једу земљу, усљед чега долази до зачепљења пробавних органа и након тога до угинућа. Из ових разлога не треба штедјети на храни док су јагњад млада и неотпорна

Послије одлучивања најбоља храна за јагњад јесте паша. За јагњад се увијек бирају најбољи и најбујнији пашњаци, који нијесу много удаљени од овчарника. Док је трава млада и док је има довољно, јагњад се на паши добро развијају, па у таквим случајевима не би било потребно прихрањивање концентратима. Поред храњења зеленом храном на паши, кретање на чистом ваздуху и сунцу врло повољно дјелује на развиће младих животиња, а нарочито ако се ради о производњи расплодних грла.

У случајевима када на пашњаку нема довољно паше или је она слабијег квалитета, потребно је вршити прихрањивање концентратима. За прихрањивање је најбољи овас. Ако нема довољно овса, добра је смјеса од једнаких дијелова овса, јечма и кукуруза.

Иако су сви наши сојеви оваца доста отпорни према разним временским непогодама, јагњад су врло осјетљива, а нарочито млађа. Стога их на пашу не би требало изгонити за вријеме јачих временских непогода, тј. у случају јаке кише и вјетра. И прејако сунце шкоди јагњадима, па би било најпогодније да се паша врши изјутра чим нестане роса и у поподневним часовима када нема већих жега.

М. Љ.